חנה מייזל־שוחט: חלוצה חקלאית

פורצת דרך מדור חדש

תחקיר וכתיבה
ד"ר שרה פולק
[06/2026]

// זרעים של חזון במהפכה הציונית //

סיפורה של **חנה מייזל־שוחט** (1883–1972), מחלוצות העלייה השנייה, הוא סיפור על תעוזה ופריצת גבולות. בתקופה שבה ההנהגה הציונית ראתה בנשים כוח עזר ביתי בלבד, מייזל חוללה מהפכה: היא עיצבה מחדש את דמות החלוצה החקלאית והובילה מודל מגדרי חדש ביישוב היהודי, המשלב עבודת אדמה, שותפות ואחריות לאומית.

כאגרונומית הראשונה בארץ ישראל ובמחנכת פורצת דרך, היא ייסדה את "חוות העלמות" בכינרת ואת בית הספר החקלאי לצעירות בנהלל (כיום כפר הנוער ויצו נהלל, על שמה).

חנה מייזל בצעירותה ויקיפדיה

// ילדות מעצבת בגרודנו //

מייזל שנולדה ב-25 בדצמבר 1883 בגרודנו (אז באימפריה הרוסית (כיום בלארוס) גדלה כילדה הרביעית מתוך אחד עשר אחים. הוריה היו **רייזל ויצחק מייזל**, סוחר תבואה ופרוות אמיד. מצבה הכלכלי של המשפחה אִפשר לה לשכור מורים פרטיים, ובכך ההורים הבטיחו שכל ילדיהם יזכו לחינוך יסודי ומקיף, כולל ידע מלא בעברית – מנהג נדיר באותה תקופה.

תצלום קבוצתי של צירים מרוסיה,
במרכז יושב מקס נורדאו

העיר גרודנו בתקופת
מלחמת העולם הראשונה

בשנות התיכון שלה, מייזל הושפעה מאוד מרעיונות ציוניים והפכה לפעילה בתנועת "פועלי ציון" בגרודנה (תנועה ציונית סוציאליסטית, שממנה צמחו המנהיגים הבולטים של תנועת העבודה, מפא"י והנהגת היישוב והמדינה). היא השתתפה בקונגרס הציוני השביעי שהתקיים ב-1905 בבזל – חוויה שעיצבה את עתידה.

// כאשר נשים לא למדו – מייזל בוחרת באקדמיה ובחקלאות //

בתקופה שבה חינוך לנשים בכלל וחקלאות בפרט נחשבו לבלתי הולמים, היא בחרה ללמוד חקלאות, ואגרונומיה, משום שהאמינה ששליטה בידע זה חיונית לעבודתה כחלוצה בארץ. היא החלה בלימודי מדעי הטבע באוניברסיטת ברן, עברה לבית הספר לגננות בנִידֶרְלֶנְץ שבשוויץ, וכעבור שנה התקבלה ללימודי מדעי הטבע באוניברסיטת בֶּזַאנסוֹן בצרפת, שם גם צברה ניסיון מעשי בתחנת ניסויים לירקות ובוסתנים.

ב-1909 קיבלה את התואר דוקטור למדעים בהצטיינות – הישג נדיר לנשים באותה תקופה, ועם עלייתה לארץ באותה שנה, הפכה להיות האגרונומית הראשונה בישראל.

IMMATRIKULATIONS-URKUNDE

Die Universität Bern,

Der Rektor der Universität:

תעודה של חנה מייזל בסיום לימודיה.
אוניברסיטת ברן, כ"ג כסלו תרס"ח

ארכיון מושב נהלל

אוניברסיטת בֶּזַאנסוֹן, צרפת

// היחס המפלה לחלוצות בחקלאות //

כשהגיעה לארץ, החלה לעבוד במושבות פתח תקווה, ראשון לציון ורחובות. עד מהרה נחשפה למציאות שבה חלוצות הודרו מעבודת האדמה והוגבלו לתפקידי מטבח ושירותים, בשל תפיסה שרווחה בקרב ראשי ההנהגה כי אין להן את הכוח הפיזי הנדרש לעבודה חקלאית.

משלא מצאה עבודה קבועה במושבות הדרום, שמה את פעמיה צפונה והצטרפה לחלוצים בחוות סג'רה שבגליל התחתון – מעבדת הניסויים האנושית והחקלאית של התקופה. שם מצאה אוזן קשבת אצל מנהל החווה, האגרונום, **אליהו קראוזה** (לימים מנהל "מקוה ישראל"), שאפשר לה ולנשים נוספות לעבוד בשדות לצד הבחורים.

משפחה ששהתה בסג'רה בשנות ה-1940

מקור: ביתמונה

בתי המושבה סג'רה (כיום אילניה), ובשוליה המבנה, ששימש את חוות סג'רה ואת בית הספר, 1911

אוסף קורט נאווראצקי

בסג'רה רקמה חנה את "מרד גן הירק" הראשון: היא ארגנה את חברותיה, ויחד הן שתלו גן ירק על גבעה שסמוכה לחווה. כשהגיע זמן קטיף הפרחים והירקות, הציגו החלוצות יבול מפואר והוכיחו הלכה למעשה כי כוחן אינו נופל מכוחם של הגברים בעבודת האדמה.

// חוות העלמות: מהפכת נשים בחקלאות הארץ //

מייזל שהאמינה שחלוצות יכולות להשתלב בעבודה חקלאית בתחומים שמתאימים לנשים, נאלצה להתמודד עם חזית כפולה במאבקה. מצד אחד, היא נתקלה בחומה של אדישות וספקנות מצד המוסדות הציוניים, שראו בהכשרת נשים לעבודת האדמה רעיון "יפה" אך לא מעשי. מצד שני, חוסר בהכשרת נשים והתאמה לענפי חקלאות שמתאימים.

כדי להתגבר על המכשולים, פנתה חנה לארגוני נשים יהודיות בעולם, וגייסה מהם את המימון להקמת "חוות העלמות" ב-1911 על שפת הכנרת. החווה הכשירה את הנערות בענפים כגון גידול ירקות, עצי פרי, פרחים וטיפוח משק חי, לצד לימודים תיאורטיים ושפה עברית.

חוות העלמות, 1912

לתפישתה, חוות העלמות לא הוקמה כדי לספק עבודה לנשים, אלא לחנכן לעבודה חקלאית ולניהול משק בית. ההכשרה המקיפה בחווה התנהלה סביב יום עבודה אינטנסיבי בן שמונה עד תשע שעות, שהחל עם אור ראשון והתמקד כולו בעבודת כפיים מאומצת. עיקר הפעילות נסב סביב גן הירק: הבנות התמחו בגידול מְגוון ירקות ובהקמת מִשתלה מצליחה, כאשר שתילים שגידלו נמכרו לחקלאי האזור.

בנוסף לכישורי החקלאות, רכשו הנערות ידע מעשי בטיפול במשק החלב והתנסו בתפירת בגדי עבודה לפועלים, ובערבים התפנו הבנות ללימודים תיאורטיים, שכללו נושאים חיוניים כמו חקלאות, חשבון ועברית, וכן לתכנון משותף ומאורגן של יום העבודה הבא.

שלוש עלמות מקבוצת חנה מייזל (קבוצת העלמות בחצר כנרת) בעבודת גן הירק ליד החצר

אוסף בנציון ישראלי (ביתמונה)

שריפת קוצים בחוות העלמות,
1912

חוות העלמות ארכיון קיבוץ כנרת

מקור: קורות חוות העלמות של חנה מייזל
בחצר כנרת, 1929, ארכיון קיבוץ כנרת

// רחל המשוררת בחוות העלמות //

הסביבה הייחודית של החווה משכה צעירות רבות. בין תלמידותיה הבולטות היו: **חנה צ'יזיק**, **דבורה דיין** ו**רחל בלובשטיין**, הידועה כרחל המשוררת.

רחל הגיעה אל חוות העלָמות בשנת 1911, בהיותה בת 21, כיוון שכמו רבים מחבריה אנשי העלייה השנייה, ביקשה גם היא לעסוק בחקלאות (לארץ היא עלתה כשנתיים לפני כן, ב-1909, ותחילה התיישבה ברחובות). כפועלת בחווה היא עבדה בגן הירק ובעבודת השדה והפלחה. על חוויותיה כתבה בשיר "אולי"

רחל המשוררת, 1909
באדיבות המשפחה

"אולי" | רחל

וְאוּלַי לֹא הָיוּ הַדְּבָרִים מֵעוֹלָם,
אוּלַי
מֵעוֹלָם לֹא הִשְׁכַּמְתִּי עִם שַׁחַר לַגַּן,
לְעָבְדוֹ בְּזֵעַת-אַפַּי?

מֵעוֹלָם, בְּיָמִים אֲרֻכִּים וְיוֹקְדִים
שֶׁל קָצִיר,
בִּמְרוֹמֵי עֲגָלָה עֲמוּסַת אֲלֻמּוֹת
לֹא נָתַתִּי קוֹלִי בְּשִׁיר?

מֵעוֹלָם לֹא טָהַרְתִּי בִּתְכֵלֶת שׁוֹקְטָה
וּבְתֹם
שֶׁל כִּנֶּרֶת שֶׁלִּי... הוֹי כִּנֶּרֶת שֶׁלִּי,
הֲהָיִית, אוֹ חָלַמְתִּי חֲלוֹם?

// סגירת חוות העלמות ופעילות ציבורית לקידום מעמד החלוצה //

ב-1912 נישאה לאליעזר שוחט ממנהיגי הפועלים הבולטים והמשפיעים ביותר בתקופת העלייה השנייה, ממייסדי מושב נהלל, ומאבות רעיון "העבודה העברית". שנה לאחר מכן נשלחה כצירה מטעם המפלגה "הפועל הצעיר", בה היא ואליעזר היו חברים, לקונגרס הציוני ה-11, וב-1914 לקחה חלק בוועידת הפועלות הראשונה, שהתקיימה במרחביה, ונבחרה לוועד פועלי הגליל.

גירוש מתיישבים – הדמיה AI

ועידת הפועלות השלישית, 1915
באדיבות מכון לבון

ב-1921 הוקמה בכנס בבלפוריה "מועצת הפועלות" שהשתייכה להסתדרות העובדים העבריים. דרך מוסדות נשיים ומוסדות כלליים ניסתה מייזל לקדם את עניינה של האישה.

מלחמת העולם הראשונה שפרצה ב-1914 הביאה לשיבושים כלכליים חמורים, למחסור נרחב במוצרי יסוד ולגירוש כפוי של מתיישבים יהודיים רבים על ידי השלטונות העות'מאניים. בקיץ 1917, לאחר שש שנות פעילות חלוצית, בה התחנכו בחווה כשבעים נערות, היא נסגרה.

// ניהול בית מטבח לפועלים בתל אביב //

עם סגירת חוות העלמות, נסעה חנה לאירופה וכשחזרה בדצמבר 1919 הצטרפה לבעלה שעבד במקווה ישראל, והחל משנת 1920 הייתה חברה בהנהלה העולמית של ויצו.

מטבח הפועלים של ד"ר חנה מייזל ברחוב גרוזנברג
גלויה הוצאת ארצנו

תלמידות בית הספר למשק-בית של ויצו משתלמות במטבח מסעדת ויצו ברחוב אלנבי בתל אביב, 1932
צילום: שוויג יוסף, אוסף ויצו

גלי העלייה השלישית, ששטפו את הארץ בעקבות הצהרת בלפור, יצרו בתל אביב הצעירה משבר חריף של מחסור במזון בריא ונגיש לחלוצים הרבים. כשתנועת "הפועל הצעיר" פנתה למייזל בבקשה להקים ולנהל מטבח פועלים בעיר, היא זיהתה מייד את ההזדמנות והציבה תנאי ברור: שילוב קורסי בישול לצעירות והקמת גינת ירקות לטובת המטבח. כך, מתוך מענה למצוקה קיומית, הצליחה מייזל לממש את חזונה ולהעניק לנשים הכשרה מקצועית ועצמאות.

// הקמת בית הספר החקלאי לבנות בנהלל //

סגירת חוות העלמות בכנרת הייתה אומנם מכה כואבת, אך עבור מייזל היא שימשה כנקודת הזינוק לעבר חזונה הגדול: הקמת בית ספר חקלאי מקיף לנשים. בוועידת הפועלות (1922) ניסחה זאת במדויק: "בית ספר חקלאי, משקֵי פועלות, וקורסים לבישול הם המוסדות שבעזרתם תוכל החברה החלוצה להכשיר את עצמה לעבודה החקלאית, ולתפוס על ידי זה מקום חשוב בעבודה ובחיים".

בית הספר החקלאי לצעירות בנהלל, 1927

ביקור ויצמן בנהלל, משמאל חנה מייזל עם תלמידות

מול אדישות המוסדות בארץ ישראל, פנתה מייזל לגיוס כספים בחו"ל. נחישותה סחפה את נשות "הדסה קנדה" שסיפקו את הגב הכלכלי ובשנת 1923 נפתח במגדיאל "בית הספר החקלאי הראשון לבנות על שם חנה מייזל". שנתיים לאחר מכן, ב-1925, הועבר למיקומו ההיסטורי בנהלל והיא ניהלה אותו עד שנת 1960.

אך מעבר לניהול הקפדני, מייזל הייתה בראש ובראשונה מחנכת שחיפשה בכל פועלת ותלמידה את "ניצוץ הרוח החלוצית". היא הקנתה להן ערכים עמוקים של עבודה קשה, עצמאות ואהבת האדמה, תוך הקפדה על אווירה של רעות ואחווה הדדית.

הרכבות לעצי פרי

גידול תרנגולות

עבודות בעצי פרי, בלול וברפת, בבית ספר חקלאי, נהלל
ביתמונה

חגיגת הפתיחה של בית הספר החקלאי לצעירות, נהלל, 1926
באדיבות ארכיון מ"א עמק יזרעאל

// מנהיגה ומחנכת – עקרונות חינוכיים בנהלל //

עם עליית היטלר לשלטון בגרמניה ב-1933, פתח בית הספר את שעריו גם לצעירות מ"עליית הנוער". קליטה זו הובילה להתרחבות משמעותית בענפי החקלאות, בקבלת עובדים ותלמידות, ובבניית מבני מגורים וכיתות לימוד נוספים. בין הצעירות שהצטרפו אז לבית הספר הייתה חנה סנש.

במשך השנים המשיך הכפר לגדול ולהתפתח, הורחבו מסלולי הלימוד, נבנו מבנים ומתקנים חדשים, ולאחר מלחמת העולם השנייה החל בית הספר לקלוט גם בנים. תלמידים רבים הגיעו ללמוד בכפר מכל רחבי הארץ, וכיום (2026), כפר הנוער ויצו נהלל הוא אחד המוסדות החינוכיים הוותיקים והמובילים בישראל.

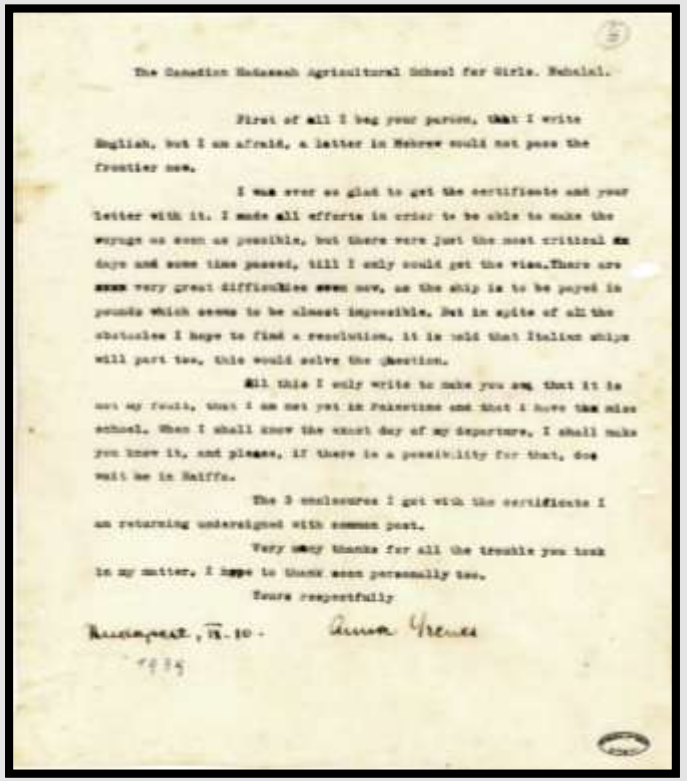

The Canadian Hadassah Agricultural School for Girls. Nahalal.

First of all I beg your pardon, that I write English, but I am afraid, a letter in Hebrew would not pass the frontier now.

I was ever so glad to get the certificate and your letter with it. I made all efforts in order to be able to make the voyage as soon as possible, but there were just the most critical days and some time passed, till I only could get the visa. There are very great difficulties even now, as the ship is to be payed in pounds which seems to be almost impossible. But in spite of all the obstacles I hope to find a resolution, it is told that Italian ships will part too, this would solve the question.

All this I only write to make you see that it is not my fault, that I am not yet in Palestine and that I have the miss school. When I shall know the exact day of my departure, I shall make you know it, and please, if there is a possibility for that, don wait me in Haiffa.

The 3 enclosures I got with the certificate I am returning undersigned with common post.

Very many thanks for all the trouble you took in my matter, I hope to thank soon personally too.

Yours respectfully

Budapest, IX.10. Anna Grenes

1939

מכתב מאת חנה סנש שנכתב ב-10 בספטמבר 1939, ונשלח אל חנה מייזל, מנהלת בית הספר החקלאי לבנות בנהלל.
במכתב כותבת חנה סנש על עיכוב הגעתה לארץ והפסד לימודים בשל הקושי לצאת מבודפשט לארץ באותם הימים.

// סוף דבר – חלוצה שהאירה את הדרך //

לאחר פרישתה מניהול בית הספר החקלאי בנהלל בשנת 1960, בשהיא בת 77, בחרה מייזל להמשיך לנהל אורח חיים פשוט, צנוע וחלוצי בתוך הקהילה שאהבה. היא חיה בנהלל עד מותה ב-28 במרץ 1972, בגיל 88, ונקברה בבית הקברות המקומי.

סיפורה של חנה מייזל הוא השראה מתמשכת לכוחה של נחישות אישית, ולחשיבותה של חלוציות חברתית בדרך לשוויון ולהגשמה. היא הוכיחה שאפשר לחלום, לתכנן, ולהגשים – גם כשהדרך קשה וגם כשהספקנות רבה. מורשתה ממשיכה לעודד ולהוביל דורות של נשים וגברים הרואים בעבודה, בחינוך ובשוויון – ערכים מרכזיים בחייהם.

המצבות של בני הזוג חנה מייזל-שוחט ואליעזר שוחט בבית העלמין בנהלל

מקורות:

שלהבת ירוקה: חנה מיזל – מפעל חיים / אסתר כרמל-חכים, הוצאת יד טבנקין, 2007

הזורעות בדמעה, מחברת: פרופ' דפנה יזרעאלי

חנה מייזל-שוחט, מחברת: פרופ' מרגלית שילה

אם האיכרות – חנה מייזל / ימימה חובב, **סגולה – מגזין ישראלי להיסטוריה** , כסלו תשע"ח

חנה מייזל: זרעים של מהפכה , הספרייה הלאומית

אנו מכבדים את זכויותיהם של בעלי זכויות יוצרים ומשקיעים מאמצים באיתור בעלי זכויות יוצרים לצורך שימוש בחומרים המופיעים באתר. השימוש נעשה על פי סעיף 27א לחוק זכויות יוצרים תשס"ח-2007, ואם לדעתכם נפגעה זכותכם כבעלים של זכויות יוצרים בחומר המופיע באתר זה, הנכם רשאים לפנות באמצעות דואר אלקטרוני לכתובת: info@hamoreshet.org.il בבקשה לחדול מעשיית השימוש ביצירה, וציינו שם מלא ומספר טלפון, וצרפו צילום מסך וקישור לדף הרלוונטי באתר.

הפקה: מתנדבי קבוצת אבני מורשת – תקשורת לנכסי מורשת מוחשית [06/2026]

תחקיר וכתיבה: ד"ר שרה פולק

עיצוב: זאב הררי

אבני מורשת